

Gerbiamas Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komiteto Pirmininke,

Teikiu pasiūlymą dėl projekto nr. XIII P-5304, tai yra, dėl Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų, 2022 metų ir 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamų rodiklių“ projekto.

Siūlau jokių pinigų neskirti „Vilniaus sporto ir kongresų rūmų pastatų komplekso projektui“.

Siūlau tuo tarpu toje vietoje nieko nedaryti, o pirma išgirsti visuomenę, ką jinai pasiūlytų. Siūlau atskirti du pagrindinius klausimus: Ar kongresų rūmai koronaviruso laikais iš viso reikalingi, kokie būtų reikalingi ir kur juos geriausiai statyti? Ir ką tuo tarpu daryti su seniausiomis Vilniaus žydų kapinėmis. Asmeniškai, manau, kad kapines reikėtų atiduoti Vilniaus žydams, leisti jiems patiems spręsti kaip jas patvarkyti, ir palaikyti jų sumanymą. Siūlau pastatyti aukštą sieną apie kapinių ribas taip kad niekas kapinių teritorijos nekirstų, į jas žengtų tik per vartus šalia Rinktinės ir Juozapavičiaus gatvių sankryžos, ir tik su reikalu. Apie tai esu parašęs straipsnį "[Palikite ramybėje mūsų didžiųjų protėvių Vilniaus žydų kapus.](#)"

Vilniaus sporto rūmai nesuderinami su ten esančiomis Vilniaus žydų kapinėmis. Kitaip tariant, Rūtos Meilutytės nepasodinsime ant Vilniaus Gaono. Nesvarbu, ar jinai būtų plaukikė ar verslininkė ar programuotoja ar dainininkė. Jinai priklauso gyvųjų pasauliui, o jisai negyvųjų. Tam ir yra kapinės, kad negyvuosius atitvertumėme nuo gyvųjų. Sovietai šį reikalą sprendė visai ne taip kaip mums derėtų.

Akivaizdu, kaip susidėliojo keistas dabartinis mūsų valdžios sumanymas. Norėta sutvarkyti apleistą ir ūkiškai nenaudingą Vilniaus sklypą. Norėta Vilniuje atidaryti pelną pritraukiančius kongresų rūmus. Atrodo, labai paprasta vienu projektu išspręsti šias dvi problemas.

Deja, čia nuo seno yra kapinės. Užtat ištisai išlenda gyvybės ir mirties dviprasmiškumas, žlugdantis pastangas šioje vietoje vykdyti bet kokią gyvenimišką veiklą. Apžvelgsiu kaip tas dviprasmiškumas vis įvairiai išlenda. Tačiau pirmiausia Rygos pavyzdžiu parodysiu, kaip būtų paprasta kur nors kitur pastatyti naujus šiuolaikiškus rūmus.

Rygoje pradėjo veikti Baltijos valstybių didžiausi kongresų rūmai: ATTA Centre, 60 Krasta Street, Riga.

<https://attacentre.com>

<https://www.facebook.com/attacentre/>

Šie naujoviški rūmai pastatyti greitai, per porą metų. Jų valdytojai ketina ateityje pastatyti dar penkis tokius rūmus įvairiose šalyse, kad ir Lietuvoje. ATTA centras yra 5 kilometrai nuo Rygos centrinio turgaus, arba kaip sako, penkios minutės nuo miesto centro. (Panašus atstumas Vilniuje skiria parodų rūmus ir geležinkelių stotį.) Centre yra patalpos įmonėms, vyksta posėdžiai, veikia restoranai. Centre švenčiamas Helovynas, koncertuoja juokdariai, rengiamos konferencijos. Šie rūmai pastatyti greitai ir, galima manyti, nebrangiai. Kokiu pagrindu su jais konkuruotųsi Vilniaus žydų kapinės? Įkurdinti kongresų rūmai?

Vilniaus sporto rūmų rekonstrukcija ištisai stringa ir brangsta. Valstybė juos įsigijo 2015 m. už 5,6 milijonus eurų. Premjeras Algirdas Butkevičius tuomet tvirtino, kad rūmai duris atvers 2018 m. ir rekonstrukcija galėtų kainuoti 11,6 milijonus eurų. Matyt, jisai dar tikėjosi, kad Europos sąjunga pafinansuos dalį, betgi paaiškėjo, kad šiuo atveju tokio finansavimo niekad nebūs. Kaina pakilo iki 19,7 milijonų eurų. 2016 m. konkurse paaiškėjo, kad kaina bus nemažiau kaip 27 milijonai eurų, ir tai pasirodė daug per didelė suma. Tokia suma yra numatyta dabartiniame biudžete. Konkursas žlugo ir

nusistūmėjo dėl gobšumo ir korupcijos. 2017 m. tikėtasi, kad rūmai pradės veikti 2021 m., o dabar jau jų lauksime 2024 m. jei ne vėliau. Tuo tarpu žinome iš nepriklausomo žurnalisto Skirmanto Malinausko [nutekinto techninio projekto](#), kad kaina jau siekia 64 milijonus eurų ir manoma, kad kils toliau. Vadinas, biudžete skiriama suma visiškai atitrūkusi nuo tikrovės.

[2019 m. pakalbintas architektas](#), roko grupės "Antis" vadovas Algirdas Kaušpėdas, pakalbintas apie Vilniaus koncertų ir sporto rūmus atsiduso: "Yra tokių vietų, kurios tarsi prakeiktos, tiesiog ten nesiseka nieko įgyvendinti. Ir savo praktikoje esu turėjęs keletą panašių istorijų, kur, atrodo, idėja gera, bet nekrenta korta, ir viskas." Jisai prisiminė, "Aš labai mėgdavau tą salę, ten puiki akustika, – teigė A.Kaušpėdas. – "Antis" ten daug kartų koncertavo, ir paskutinis mūsų koncertas 2003 m. rudenį vyko Vilniaus sporto rūmuose. Pats pastatas tais laikais buvo vienas iš drąsiausių konstruktyvinių sprendimų – tikras modernusis XX a. paveldas, ir jį būtina išsaugoti." Ir jisai siūlė, "Bet tokie grandioziniai projektai, kaip sporto rūmai ar nacionalinis stadionas, reikalauja labai stiprios politinės valios, kad būtų įgyvendinti be didelių problemų. Valdžios keičiasi, keičiasi požiūriai, galų gale ir ekonominė situacija. O kai trūksta politinės valios, tada lemia aplinkybės – jeigu pavyks padaryti vienu ypu, vadinasi, pavyks, o jei ne – atsiranda atidėliojimai, veliamasi į įvairias sąmokslų teorijas, – svarstė A.Kaušpėdas, neatmesdamas tikimybės, kad poveikį turi ir tarptautinė opinija. – Viskas turi reikšmės, bet jeigu valstybė priėmė sprendimą, reikia dirbti. Kryptingai dirbti su interesų grupėmis, ir su žydų bendruomene, ir su visais kitais proceso dalyviais. Jeigu tik dairysimės atgal, strigs net ir patys geriausi projektai."

Aš paprieštarausiu Algirdui Kaušpėdai. Jeigu tik dairysimės atgal, suvoksime, kad kainos tik augs, darbai nusitemps, skauduliai didės ir reikia ko greičiau atsisakyti šito netinkamo sumanymo. Net jeigu pavyktų rekonstruoti rūmus, jie greičiausiai tarnautų dešimt metų, po kurių tarptautinį pasmerkimą užsitarnavęs ir didžiausius nuostolius patyręs operatorius šiuos rūmus prakeiktų ir niekas daugiau nesiryžtų tokiems nuostoliams. Tuo rūpinasi draugija ["Gerbkime kapines"](#), kurioje dalyvauju. Mūsų draugija kas mėnesį šiose žydų kapinėse rengia minėjimą, kalbame karaliaus Dovydo psalmes, meldžiame Dievą. Įsivaizduoju, kiekvienas toks renginys operatoriui sudaro 100,000 eurų nuostolio. Apie tai rašiau straipsnį ["Vilniaus Gaono metais Vilniaus Sporto rūmai taps Vilniaus stigma."](#) Užtenka akmenėliais pažymėti kapinių ribas. Visai paprasta iš žvakidžių sudaryti [Dovydo žvaigždę Neries pakrantėje](#) kaip sugalvojo Julius Norwilla. Renginius rengsime tol kol bus tikinčiųjų, kaip antai Rūta Bloštein, kuriuos žeidžia šių rūmų netikusi veikla. Jos peticiją ["Peticija perkelti Vilniaus koncertų ir sporto rūmų projektą iš senųjų žydų kapinių"](#) pasirašė [52.000 žmonių](#). Jų dauguma litvakai, tai po Holokausto laikų skaitlingiausias jų visuomenės pasireiškimas. Mes, vietiniai lietuviai, padedame, kad jie būtų Lietuvoje išgirsti.

Kokį pastatą bestatytų šiose kapinėse, visados iškildavo, iškyla ir iškils pastate glūdinčios prievartos dviprasmiškumai. Seniausios Vilniaus žydų kapinėse kadaise buvo užmiestyje. Šimtmečiams bėgant jos atsirado miesto viduryje, tapo patrauklia vieta. Apie jų istoriją esu parašęs straipsnį, ["Kam priklauso seniausios Vilniaus žydų kapinės?"](#) Caras, malšindamas 1831 m. sukilimą, pasisavino dalį pastatydamas ne šiaip pastatą, o savo smurto tvirtovę, kuri tetarnavo penkiasdešimts metų. Lenkijos valdžia 1935 m. ketino kapines pasisavinti bet Vilniaus žydai jas apgynė. Iš tų dienų liko Izraelio Klausnerio knyga, kurioje jis aprašė ir žemėlapyje nurodė 229 antkapius. Esame surinkę 70 nuotraukų iš tų laikų, kurių pagrindu norint galima antkapius atstatyti. Jeigu 30% Vilniaus gyventojų būtų žydai, kaip kad prieš karą, tai niekas šiandien nelįstų prie šių kapinių. Tačiau juos vos ne visus išžudė naciai ir jų talkininkai, ir kas šiandien žydus atjaus ir gins jų vertybes? Vietiniai gyventojai gatvę klojo antkapiais. Dar prieš tai, 1940 m. rugšėjo mėn. 16 d., sovietų valdžia likvidavo Vilniaus žydų bendruomenę ir nusavino šias jos žinioje buvusias kapines. Mūsų laikais Lietuvos valstybė simbolinę

kompensaciją mokėjo tikrai už žydų religinių bendruomenių turtą, vadinas, šių kapinių niekas taip ir negražino Vilniaus žydų bendruomenei.

Sovietai šioje vietoje pastatė ne šiaip pastatą, o savo prievartos kultūros šventyklą, Vilniaus sporto rūmus. Žodžiu, tai nėra eilinis sovietinis pastatas, o prieštaringas simbolis viso to, kas buvo gera Lietuvos Tarybinėje Socialistinėje Respublikoje. Rūmų proporcijas lėmė jų numatyta paskirtis, tai pirmiausiai ledo ritulio arena, tačiau viršų paėmė lietuviškas krepšinis. Vilniečiai prisimena kaip rūmuose švęsdavo mokslo metų pradžią, kaip klausydavosi roko muzikos. Aš pats ten 1988 m. gruodžio mėnesį "Svečiuose pas Antį" dainavau savo ansamblio "Naujo kraujo" antisovietinę dainą "Lietuva yra ok." Dalyvavau Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime kaip išeivijos laikraščio "Draugas" korespondentas. Žinau, kad rūmuose buvo iškilmingai pašarvoti sausio 13 d. aukos. Galima sakyti, kad Sporto rūmai yra lietuvių tautos altorius. Betgi supraskime, kad tas altorius stovi ant šventos žemės, ant "Lietuvos Jeruzalės" kapinių, kurios yra šventos įtampos šaltinis. Juk tai ne šiaip žydų kapinės o būtent visų Lietuvos didžiosios kunigaikštystės sostinės žydų kapinės. Su laiku susivoksime, kad ši vieta turi milžinišką dvasinį kapitalą kokį turi Aušros vartai, Kryžiaus kalnas ar Valdovų rūmai. Toks kapitalas nenuperkamas, jisai šimtmečius auginamas. Apie tai pasakiau kalbą trisdešimčiai rabinų, "[Vilniaus žydų kapinės... kaip dangaus vartai](#)", taipogi Rygoje skaičiau mokslinį pranešimą, "[Environment as Spiritual Capital: An Argument for Restoring Vilnius's Oldest Jewish Cemetery](#)".

Plačiai išgirtas Sporto rūmų vantinis stogas tarnavo simbolinius 40 metų. Galima sakyti mūsų tauta klajojo savo vertybėse. Šio pastato niekas deramai neprižiūrėjo dėl to kad, nešališkai žiūrint, jis yra nevertas investicijų - nejaukus, aršus, piktas, nuožmus - tai puikus sovietinio brutalizmo pavyzdys. Architekto Christopher Alexander žodžiai, kiek šalia jaučiamės gyvi, lyginant su kitais pastatais. Nu, lyginant su sovietiniais bendrabučiais, tai gal dar būtų galima jį išskirti. O šiaip, moksliai, šalia jo dvasiškai nesveika ilgiau stovėti, nesinori ilgiau būti, jame nėra ramybės. Apie tai skaičiau mokslinį pranešimą "[Kūrybos tikslas – gyvybė, o vaisius – ramybė](#)", taipogi "[Moral Imagination: What Do We Wish to See? Soviet Sports Palace vs. European Convention Center vs. Historic Jewish Cemetery](#)".

Pinigų vaikytojai mielai būtų pastatą nušlavę ir toje vietoje pristatę butų. Ir čia tikrai galime matyti Dievo įsiterpimą, kaip jis išsaugojo rūmus ir tuo pačiu kapines. Tarybinių architektų pastangomis tas šventoje įtampoje pastatytas pastatas buvo suprastas kaip rezistencijos veiksmas. Jis pateko į kultūros vertybių registrą. Registre jisai yra ne nacionalinės reikšmės, o tik regioninės reikšmės. Vėlgi matome kaip mūsų tarptautinės reikšmės žydų kapinės yra sumenkinamos, kad jų reikšmė neprašotų sporto rūmų reikšmės, tad joms irgi priskiriama regioninė reikšmė. Gal kai ką išspręstų nacionalinės reikšmės suteikimas šioms kapinėms.

Dabartinis techninis projektas pasityčioja tiek iš Sporto rūmų, tiek iš kapinių. Turto bankas teisme begėdiškai ginčija, kad sporto rūmai nestovi kapinėse (nes po jų palaikų nebėra, tad jie nepatenka į kapinių apsaugos zoną). Vardan gobšumo, prie pastato prikergtas didžiausias priedas, kuriame nebus ribojama veikla, taip kad priede galės rengti cirkus ir koncertus. Mat, priedą su rūmais jungs tiltelis pakibęs virš kapinių apsaugos zonos.

Tokius sveiko protą žeidžiančius sprendimus palaimina Lietuvos žydų bendruomenė ir vieninteliai rabinai kurie sutiko už pinigą prižiūrėti statybos darbus, Londone esantis Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetas. Nors žinome, kad to komiteto rabinai niekad nesulaukė bet kokio renginio tame pastate. Nė vienas Lietuvos rabinas nesutiko ir nesutiks pritarti valstybės sumanymui. Aukščiausias litvakų rabinų teismas, Bnei Brak, paskelbė [nuosprendį](#) draudžiantį kongresų rūmus įkurdinti šiose kapinėse, jose negali būti vykdoma jokia su kapinėmis nesusijusi veikla. Ar kas išvers šį nuosprendį į lietuvių kalbą?

Didžiausia problema yra kad Lietuvos valdžia ieškojo žydų su kuriais galėtų susitarti, tad susitelkė į sau palankią Lietuvos žydų bendruomenę, kuriai suteikė atstovauti "interesų grupę". Bet tai nėra religinė bendruomenė, kaip [tvirtina jos vadovė](#), kuri gal net ir nepraktikuoja žydė. Tokiu būdu žeidžiami Lietuvos tikinčiųjų žydų žmogaus teisės. Būtent Lietuvos žydų bendruomenė [aršiausiai puola](#) kapinių gynėjus ir neleidžia jiems bendruomenės svetainėje pasisakyti.

Galima pamanyti, kad tų kapinių nebėra nes sovietai jas sunaikino. Tačiau tų kapinių nenuslėpsime. Sporto rūmai pastatyti viduryj kapinių. Jos gi ne šiaip kapinės, o žydų kapinės. Tikintiems žydams ortodoksams kapinės yra amžinos. Tai tarptautinės reikšmės kapinės.

Sąjūdžio steigiamajame suvažiame Algirdas Brazauskas paskelbė, kad Paveikslų galerija ir Ateizmo muziejus bus gražinti Katalikų bažnyčiai. O kas iš mūsų paskelbs, kad šios kapinės bus gražintos Vilniaus žydų bendruomenei?

Andrius Kulikauskas

ms@ms.lt

+370 607 27 665

Eičiūnų km, Alytaus raj

<http://www.kapines.com>